

סנהדרין פה

שווערד

1. רמב"ם יד החזקה - הלכות ממרים פרק ה

(יב) מי שהיו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירות אפילו נגמר דינו להריגה והם יוצאים ליהרג אסור להכותן ולקללם ואם קלל או חבל בהן פטור ואם עשו תשובה הרי זה חייב ונהרג עליהן אע"פ שהרי הן יוצאין למיתה במה דברים אמורים בבנו אבל אחד שבא והכה וקלל אחר שנגמר דינו אע"פ שעשה תשובה הרי זה פטור הואיל והוא הולך למיתה ואם ביישו חייב בקנס המבייש:
(יג) עבר אביו ואמו על עבירה שלוקין עליה והיה הוא חזן לפני הדיינים לא יכה אותם וכן אם נתחייב נידוי לא יהיה שליח לנדותם ולא ידחוף אותם ולא יבזה אותם בשליחות בית דין אע"פ שהן ראויין לכך ולא עשו תשובה:
(יד) לכל אין הבן נעשה שליח להכותו ולקללו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו:

2. תוספות רא"ש על סנהדרין דף פה/ב

מה מכה שעשה שלא בעמך כבעמך. וא"ת מה למכה שכן בחנק תאמר במקלל שכן בסקילה, וי"ל דהיא גופה מצינא למימר השתא דמכה בסקילה מק"ו ממקלל, וכי מייתי קרא דמקלל חייב לאחר מיתה איכא למיפרך מה למקלל שכן חייב לאחר מיתה, ומיהו קשה לבסוף דיליף דמקלל לאחר מיתה חייב ניליף מכה שלא נעשה שלא בעמך כבעמך ק"ו דמקלל דחייב לאחר מיתה ומכה פטור דבעי' נפש כדרשינן לעיל עד שיעשה חבורה:

3. ספר שמות פרק כא

(טו) ומכה אביו ואמו מות יומת:

(טז) וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת:

(יז) ומקלל אביו ואמו מות יומת:

4. רמב"ן על שמות פרק כא פסוק טו

ומכה אביו ואמו מות יומת כבר למדו חכמים שמיתתו בחנק (סנהדרין פד): ולכך סמך לו וגונב איש ומכרו, שגם הוא באותה מיתה, והפריש ממנו ומקלל אביו ואמו, מפני שהוא בסקילה... והחמיר במיתת המקלל יותר ממיתת המכה, מפני שחטא הקללה מצוי יותר, שהכסיל כאשר יכעוס והתקצף וקלל במלכו ובאביו ואמו תמיד כל היום, והעבירה כפי מציאותה תמיד צריכה ייסור גדול או מפני שיש בקללה חטא גדול יותר שהיא בהזכרת ה' (שבועות לו), והנה צריך להענישו על חטאו באביו ואמו ועל אשר נשא שם ה' אלקיו לפשעו וחטא והגאון רב סעדיה אמר כי הכניס דבר הגונב איש בנינהו, בעבור כי על הרוב הנגנבים הם קטנים ויגדלו במקום אחר ולא יכירו אבותם ויבא שיכום ויקללום, ולכן ראוי להעניש הגנב במיתה כהם, כי העונש הוא עליו:

5. מרגליות הים

יג. עימור בפחות משו"פ איכא בנייהו. בסה"ק כ' דסתם ת"ק דר"י הוא ר"ש דדריש טעמא דקרא דבעי עימור בהדי מכירה דאינו חייב מיתה עד שהחזיק בו והתנהג עמו כמו עם עבד כנעני היינו קניה בחזקה ואח"כ מכרו ובלא זה אינו חייב מיתה וכיון דהעימור הוא מטעם חזקה כהוליד כלי אחרי לבית המרחץ אע"ג דאינו שוה פרוטה...

6. רמב"ם יד החזקה - הלכות גניבה פרק ט

(א) כל הגונב נפש מישאל עובר בלא תעשה שנ' לא תגנוב פסוק זה האמור בעשרת הדברים הוא אזהרה לגונב נפשות וכן המוכרו עובר בלא תעשה שזה בכלל לא ימכרו ממכרת עבד ואין לוקין על שני לאוין אלו מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין שנ' כי ימצא איש גונב נפש וגו' ומיתתו בחנק:
(ב) אין הגנב חייב מיתת חנק עד שייגנוב את הישראל ויכניסנו לרשותו וישתמש בו וימכרנו לאחרים שנ' והתעמר בו ומכרו ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משהו פרוטה כגון שנשען עליו או נסמך בו אע"פ שהגנב ישן הרי זה נשתמש בו:
(ג) גנבו ונשתמש בו ומכרו ועדיין הגנוב ברשות עצמו ולא הכניסו הגנב לרשותו פטור גנבו והוציאו לרשותו ונשתמש בו ולא מכרו או מכרו קודם שישתמש בו או נשתמש בו ומכרו לאחד מקרוביו של גנב כגון שמכרו לאביו או לאחיו הרי זה פטור שנ' גונב נפש מאחיו עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה וכן אם גנבו והוא ישן ונשתמש בו כשהוא ישן ומכרו ועדיין הוא ישן הרי זה פטור:

בענין תשובה-תשובת המשקל

שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא - אורח חיים סימן לה

... אלא שאומר אני כל זה אם היה התענית דבר המעכב בתשובה אבל באמת אין התענית רק דבר טפל לתשובה, ועיקר התשובה הוא עזיבת חטא וידוי דברים בלב נשבר חרטה בלב שלם התקרבות והתלהבות לאהוב את הבורא והיינו תשובה שישוב אל ה' וירחמהו, וישוב אל ה' היינו שידבק בו אבל שאר דברים תענית וסיגופים אינם עיקרים...

ואף שבארבעה חילוקי כפרה ארז"ל שאם עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולים ויסורים ממרקים הרי שהיסורים עיקר הכפרה ואי אפשר לגמור הכפרה בלי יסורים. אומר אני הן אמת שצריך יסורים אבל כבר ארז"ל עד היכן תכלית יסורים אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתים עיין שלהי פרק יש בערכין, הן אמת שדברי הרוקח דברי קבלה והרי הוא נתן תשובת המשקל, אומר אני שודאי נחוץ הוא לבעל תשובה כדי לשבור לבו הזונה שיוכל להתחרט בלב שלם וכל זמן שלא נשבר לבו אי אפשר להיות החרטה בלב שלם בלי ערמה וכל זה מן הסתם. **אבל מי שיוכל לזכות יצרו ע"י התורה** שכבר העידו חז"ל שאם אבן הוא נמוח וגם התורה מתשת כח לזה אני מיקל מאוד בתענית וסיגופים אבל החרטה ושבירת הלב והבכי זה נחוץ מאוד והמרבה בבכי במסתרים משובח. ...

והנה אף שאני מיקל בתעניות וסיגופים ותשובת המשקל לזה האיש אבל פטור בלא כלום אי אפשר בפרט לפי רוב התמדת החטא. **והנה התמדת התורה הוא עיקר.** אמנם ילמוד דברי תורה שיש בהם ממש משניות בעומק העיון עם תוס' יו"ט ש"ס ופוסקים ותורה נביאים וכתובים וג"כ ספרי מוסר חובת הלבבות מן אחר שער היחוד עד גמירא ושל"ה במקום שאינו מדבר בנסתרות והלכות תשובה ברמב"ם. וידבק מאוד בשירות ותשבחות של דוד המלך ע"ה שזה דבר גדול להלהיב בלב האדם אהבת הבורא ב"ה. אבל שאר תפלות ותחנונים אשר חדשים מקרוב דורות מעוטים לפני דורנו ירחק מהם ובאתר דליעול ירקא ליעול בשרא וכוררי הם שירותיו של דוד שבודאי מועילים, ובכל חצות הלילה ירבה בבכי על החורבן ועל הגלות. והואיל והוא אדם חלש ומתמיד בתורה לא יתענה בקיץ בזמן החום ביותר כמו תמוז כלל רק בערב ר"ח, ושאר ימי הקיץ יתענה בכל שבוע יום אחד מלבד באלול יתענה כל שבוע ב' או ג' פעמים לפי כחו ובעשי"ת יתענה יום ויום ובימי החורף מן תחלת חשוון עד ר"ח ניסן יתענה בכל שבוע שלשה ימים ובתוכם יום אחד שלם לילה ויום. ככה יתנהג שלש שנים רצופות ואם ירגיל לקיים חצות לילה אקום ולא יעבור עליו חצות לילה בשינה ויהיה עומד על משמרתו עד אור היום ולא דוקא עומד הה"ד יושב רק שלא יבטל מתורה ותהלים מחצות עד אור היום אזי יכול להקל על עצמו קצת מהתעניות ויתענה רק שני ימים בכל שבוע בחורף.

יתר סגופים כבר הזכיר מעלתו שאינו שוכב על מטה כלל ודי בזה. ירחיק משחוק שלא ישחוק שלש שנים הללו אפילו שלא ימלא פיו ולשמחה מה זו עושה והוא יתאבל על עונו. לא יסתכל בנשים ויהי שח עינים. כל שלש שנים הללו כל ימי השבוע לא ישתה יין ולא יין שרף ולא משקה המחמם רק טעע עם צוקר /תה עם סוכר/ יכול לשתות ולפעמים מעט קאפע /קפה/. בליל העונה רשאי לשתות אף משקים הנ"ל, ואופן עונתו אינני מסדר לו כי אינו רשאי לגזול עונת אשתו וגם לפי מזגו אם הוא חם או קר בטבעו ויסדר לעצמו בגדר האמצעי ואינו ראוי להחמיר על עצמו יותר מדאי במותר לו וכבר אמרו חז"ל שמאל דוחה וימין מקרבת. ומה טוב שלא יבטל מטבילת קרי. אחר כלות שלש שנים ראשונות בשלש שנים שניות יתענה בחורף ב' וה' ובקיץ יתנהג כראשונות, ורשאי בג' שנים שניות לשכב על מטה מוצעת כרצונו וכפי כחו. ושוב כל ימי חייו יתענה בכל חורף בכל שבוע יום א' ובקיץ ער"ח לקיים וחטאתי נגדי תמיד ובין ר"ה ליוה"כ בימי התשובה יתענה בכל יום...

תשובה בב"ד שלמעלה ובב"ד שלמטה

אחד מכחות ב"ד של מעלה הוא הכח של הב"ד של מעלה לקבל תשובה. בירושלמי מכות (ז). איתא "שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרה להם חטאים תרדף רעה שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות שאלו לקודש' בריך הוא חוטא מהו עונשו אמ' להן יעשה תשובה ויתכפ' לו היינו דכתיב על כן יורה חטאים בדרך יורה לחטאי' דרך לעשות תשובה." כלומר, שלפי חכמה, ולפי נבואה, ולפי תורה אין עצה לעשות תשובה, ורק הקב"ה המציא המושג של תשובה ועי"ז יתכפר החוטא. ומבואר מזה, דאין התשובה דבר טבעי, או שכלי, אלא חסד שהמציא הקב"ה, ובמחשבת חכמה, נבואה או תורה בלבד, אין התשובה עולה בחשבון, עד שחידש הקב"ה מושג זה.

ועיין במכות (יג): דתניא "ר"ע אומר חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה בב"ד של מעלה מוחלין להן חייבי מיתות בב"ד אינו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה אין בב"ד של מטה מוחלין להן." אין נותנים לאדם ב' עונשים בשביל עבירה אחת. אך ר"ע חידש שאם אחד מהעונשים הוא חייבי מיתת בב"ד של מעלה, בב"ד של מטה יכולים ליתן לו עונש אחר, ואין זה ב' עונשים, שאם יעשה תשובה, בב"ד של מעלה מוחלין לו, ואין הורגין אותו. ולכן מותר לב"ד של מטה ליענש אותו, ובפרט שאם באמת ימחלו לו הב"ד של מעלה, נמצא שאם אין הב"ד של מטה מלקין אותו הרי זה עבר עבירה ולא נענש כלל. אבל אם עבר עבירה שחייב עליה מיתת בב"ד של מטה, אין מלקין אותו, שאין בב"ד של מטה נותנים לאדם ב' עונשים. ומכיון שאי אפשר לעשות תשובה כדי להפטר ממיתת בב"ד, א"כ הב"ד ממיתין אותו ואין מלקין אותו, שהמיתה היא חמורה ביותר, ונותנים לו העונש החומר ביותר. ומבואר מזה, שאע"פ שאין הב"ד של מטה מקבלין תשובה כדי לפוטרו מעונשים, מ"מ הב"ד מכירים את מושג של תשובה בב"ד של מעלה. ולכן, מי שעשה עבירה שחייב כרת, הב"ד מכירים שיעשה תשובה ויתכפר (או לכל הפחות יש לו האפשרות לעשות כן), אבל התשובה אינה מועילה בב"ד של מטה, ולכן מלקין אותו. בב"ד של מטה אינם מקבלין תשובה, ולגבי עונשי בב"ד של מטה, אין מושג של תשובה. אך צריכים הם להכיר שבב"ד של מעלה מקבלין את התשובה.

האחרונים הקשו למה אין תשובה מועלת בב"ד של מטה, ותרצו בשני אופנים. האופן הראשון הוא שבאמת, תשובה שייכת גם לב"ד של מטה, אלא שמטעמים צדדיים, אין הב"ד של מטה יכולים לקבל תשובה.

1) הנודע ביהודה (מהדורה קמא או"ח ס' לה) כתב:

וגם זה אין ספק בו בזמן שסנהדרין היה נוהג אם עבר על חייבי מיתות בב"ד אחר ההתראה אף אם שהו עדים ולא באו לבית דין שנים רבות ובין כך עשה זה תשובה והרבה סיגופים ותעניות לאין מספר יותר ויותר מתשובת המשקל הנזכר ברוקח ושוב אחר כל התשובה באו עדים לב"ד והעידו הא ודאי שאין הב"ד משגיחין על תשובתו ושורפין וסוקלין לפי עונש החטא והדבר יפלא כיון שודאי שהתשובה הועילה וכבר סר עונו וחטאתו נתכפרה למה יומת ונקי וצדיק אל תהרוג כתיב ובהדיא אמרו בריש אלו הן הלוקין חייבי מיתות עשה תשובה אין בית דין מוחלין לו אלא ודאי גזירת הכתוב הוא שאלמלא כן בטלו עונשי תורה בכללן ואין אדם שיומת בב"ד כי יאמר חטאתי והנני שב וכיון שהקב"ה רצה ליתן עונש מיתה על קצת עונות כדי שיתירא האדם מלעבור לכן נחוץ הוא שלא תועיל התשובה להציל ממיתת בב"ד.

כוונתו לומר, שאע"פ שיש אופנים שהב"ד צריכים ליענש מי שהוא צדיק גמור, כגון מי שחלל שבת ועשה תשובה גמורה ואח"כ באו עדים, מ"מ בב"ד צריכים לענוש אותו, שאם לא כן "בטלו כל עונשי תורה." שכל עבריין יבוא ויאמר הנני שב, ולא יהיו עונשים כלל, ויצא מזה שאין אדם מתיירא מן

העבירה. לכן אין ב"ד משגיחין בתשובה כלל. ומדבריו מבואר, שבאמת, היה ראוי לתשובה שתועיל בב"ד של מטה, אלא שא"א לב"ד של מטה לקבלו משום ביטול תפקיד הב"ד.

(2) הערוך השלחן העתיק (הל' סנהדרין ס' נח סק"ב) כתב "דאם יועיל התשובה לדבר המסור בידי אדם, כל רשע ישקר ויאמר שעשה תשובה, אבל הדבר המסור בידי שמים כמו כרת ומיתה בידי שמים, הקב"ה יודע מי ששב באמת ומי משקר." כלומר, שא"א לב"ד של מטה לקבל תשובה שא"א לידע מחשבות כל אדם, וכל אחד ישקר לומר שעושה תשובה. ולפי דבריו, תשובה שייכת בב"ד של מטה, אלא שהוא דבר שא"א לברר בפועל.¹

לפי תירוצים אלו, התשובה שייכת לב"ד של מטה, אלא שמטעם צדדי, אין הב"ד מקבלין אותה. אבל יש אחרונים שתמצו שתשובה אינה שייכת כלל לב"ד של מטה.

(3) בירושלמי הנ"ל משמע שאין המושג של תשובה שייכת כלל לב"ד של מטה. כלומר, שתשובה היא חידוש שהמציא הקב"ה, ואין היא חלק מדיני תורה, ולכן אין ב"ד משגיחין בתשובה. וכן משמע מהמהר"ל (נתיב התשובה פרק ב').

(4) והמהר"ל (שם) הביא תירוץ נוסף: ודבר זה מפני כי אין ב"ד של מעלה וב"ד של מטה שוים, כי בית דין של מעלה כמו שתחת ידם הרע שדנין על הרע כך דנין על הטוב ג"כ, ומפני כך אם האדם כבר עשה תשובה ותקן את מעשיו נדון לזכות בב"ד של מעלה, שכשם שהדין לרע תחת ידם כך מעשים הטובים דנין עליו, אבל ב"ד שלמטה אין משגיחין על זה ודנין את האדם על הרע בלבד.

ר"ל שב"ד של מעלה שנותנים גם שכר וגם עונש, דנים על הרע ועל הטוב, ולכן יכולים לקבל תשובה. אבל ב"ד של מטה, אין תפקידם אלא לדון על הרע, ואין בכחם לדון על הטוב, שהיא התשובה. ב"ד של מעלה דנים על האיש בשלמותו, וב"ד של מטה דנים אך ורק על כל מעשה ומעשה בפרט. מכיון שהתשובה אינה חלק מהמעשה הרע, אלא היא חלק של הגדרת האדם כצדיק או כרשע, אין התשובה ברשות ב"ד של מטה כלל.

לפי תירוצים אלו, אין התשובה שייכת לב"ד של מטה כלל. ומבואר מכל זה חילוק בין ב"ד של מעלה לב"ד של מטה, שב"ד של מעלה מקבלים את התשובה וב"ד של מטה אינם מקבלים את התשובה. והכח של ב"ד של מעלה לקבל את תשובה הוא כח לחקור ולדרוש יותר ממה שהיה נראה לב"ד של בשר ודם. אין הב"ד של מעלה דנים רק על "הקבלת עדות" על המעשה, אלא דנים על האיש בשלמותו.

¹ עיין בשערים מצויינים בהלכה (סנהדרין כה). שהביא כמה נידונים בראשונים שהיה לב"ד של מטה לדון אם באמת עשה תשובה, וכגון אם מומר אינו עוד מומר לענין שחיטה ויין נסך.